

הערות למאמר: צבא עם מדינה גרעינית

1. FM 3-24, **CONTERINSURGENCY**, Department of the Army, June 2006.
  2. תצפית, 2010, עמ' 10-11.
  3. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 89-96, xx, xiv, 64.
  4. שם, עמ' 56-57.
  5. ר' לאונרד, מודריך קצר לקלאוזוביץ "על המלחמה", עמ' 65.
  6. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 64.
  7. תצפית, 2010, עמ' 57.
  8. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 89.
  9. תצפית, 2010, עמ' 58.
  10. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 76-80; שטהל, 12 באוקטובר 2008.
  11. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 48-49.
  12. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2011, עמ' 15-61.
  13. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 94-96.
  14. תצפית, 2010, עמ' 60-61.
  15. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 64.
  16. תצפית, 2010, עמ' 61-64.
  17. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 61.
  18. שם, עמ' 53-54.
  19. תצפית, 2010, עמ' 64-65.
  20. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 61.
  21. תצפית, 2010, עמ' 65.
  22. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 64.
  23. שטהל, 12 באוקטובר 2008.
1. Nir Reichenal, "The role of Pakistan's military in the control system over nuclear programmes", doctoral thesis, 2012, pp.162-228. <https://doi.org/10.17863/CAM.6930>.
  1. Kamran Yousaf, "Defence budget up by around 20%", **The Express Tribune**, 28 April 2018.
  1. Feroz Hassan Khan, **Eating Grass: The Making of the Pakistani Bomb**, Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2012.
  1. Hein Kiessling, **Faith, Unity, Discipline: The Inter-Services Intelligence of Pakistan**, London: Hurst Publishers, 2016.
  1. Baqir Sajjad Syed, "Pakistan to retain full spectrum deterrence policy", **Dawn**, 22 December 2017.
  1. The Newspapers Staff Reporter, "Rare Light Shown on Full Spectrum Deterrence Policy", **Dawn**, 7 December 2017.
  1. **Al Jazeera**, "document: Pakistans Bin Laden Dossier", **Aljazeera**, 8 July 2013.

הערות למאמר: הדרך האמריקנית לנצח את הטרור

1. דיוויד י'. ג'ונסון, מ'. וויד מרקל, בריאן שאנון, קרב צדר סיטי 2008, תאגיד RAND, 2013, עמ' 26.
  1. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/iraq/iraq_strategy_nov2005.html.
  2. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/01/20070110-3.html>.
  3. FM 3-24, **CONTERINSURGENCY**, Department of the Army, June 2006
  4. 3-24, **מבצעים נגד התקוממות**, פברואר 2010.
  4. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' xiv.
  5. שם, עמ' 8-16.
  6. **Institute for the Study of War, ISF Operations in Sadr City**, April 2008.
  7. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 39-43, 46, 48.
  8. דיוויד י'. ג'ונסון, מ'. וויד מרקל, בריאן שאנון, קרב צדר סיטי 2008, תאגיד RAND, 2011, עמ' 8.
  9. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 58-61.
  10. שם, עמ' 64-68.
  11. שם, עמ' 52-53.
  12. שם, עמ' 57, 69.
  13. שם, עמ' 76, 86.
  14. שם, עמ' 71, 75.
  15. שם, עמ' 76-80; ליסה שטהל, "הקרב בצדר סיטי", 60 דקות, 12 באוקטובר 2008.
  16. ג'ונסון, מרקל ושאנון, 2013, עמ' 80-81.
  17. שם, עמ' 86-96.
- ### הערות למאמר: בין הכרעה לניצחון בין תמרון לשחיקה
1. אג"ם תה"ד, המילון למונחי צה"ל, 1998, עמ' 136.
  2. שם, עמ' 424.
  3. "אסטרטגיית צה"ל", ינואר 2018, עמ' 16.
  4. שם, עמ' 22.
  5. Carl Von Clausewitz, **On War**, First Princeton Paperback printing, 1989, p. 363. כוונתו של קלאוזוביץ שתוצג בהמשך היא כי ההצלחה האסטרטגית-מדינית מאובחנת באמצעות אמת מידה שמחוץ לתחום הצבאי, היינו - בתוצאות המדיניות, עליידי השגת מצב מדיני משופר.
  6. אבי קובר, יום עיון משותף למרכז לחקר הביטחון הלאומי ולמכללה לביטחון לאומי בנושא בין "הכרעה לניצחון", 23 בינואר 2001.
  7. יהושפט הרקבי, מלחמה ואסטרטגיה, הוצאת "מערכות", תל-אביב, 2003, עמ' 593.
  8. שם, עמ' 596.
  9. שאול מופז, **כנס בין הכרעה לניצחון**, יום עיון משותף למרכז לחקר הביטחון הלאומי ולמב"ל, 28 בינואר 2001, עמ' 127.
  10. זאב ז'בוטינסקי, ראסוויט, 4 בנובמבר 1923, על קיר הברזל, באתר מכון זאב ז'בוטינסקי, פסקה ד'.
  11. שם.
  12. ד"ר זאב אלרון, לקראת הסיבוב השני, התמורות בצה"ל והשינוי שלא היה בתפיסת הביטחון 1952-1955, משרד הביטחון, תל-אביב, 2015, עמ' 403.

13. אדוארד לוטוואק, אסטרטגיה של מלחמה ושלום, הוצאת "מערכות", תל-אביב, 2001, עמ' 31.
14. יהודה ואלך, תורות צבאיות-התפתחותן במאות ה-19 וה-20, "מערכות", תל-אביב, 1977, עמ' 9.

הערות למאמר: מה זה תמרון רב-זרועי?

1. William S. Lind, *Maneuver Warfare Handbook*, Westview Press Inc., 1985; Robert R. Leonhard, *The Art of Maneuver: Maneuver-Warfare Theory and Air-Land Battle*, Presidio Press, 1991.
1. Dwight Raymond, "Firepower, Maneuver and the Operational Level of War", School of Advanced Military Studies, US Army Command and General Staff College, 1992; Daniel P. Bolger, "Maneuver Warfare Reconsidered", *Maneuver Warfare – An Anthology*, Richard D. Hooker, Jr. (Ed), Presidio Press, 1993.
2. Robert B. Brown & David G. Perkins, "Multi-Domain Battle: Tonight, Tomorrow, and the Future Fight", *War on the Rocks*, 18 August 2017. יצוין שהדיון בנושא הזה החל ב-2016 וטרם הסתיים, ולכן טרם גובשה הגרסה הסופית של תורה רשמית.

הערות למאמר: המשגת התמרון כחלק מהשפה הצבאית בצה"ל

1. שטח קטן המאפשר לבתר את מאמצי ההגנה ואת הקווים הפנימיים של תנועת כוחותינו בתורפות בולטות.
2. מלחמת ההתשה היא ביטוי מובהק לתפיסה אחרת, ולכן עברו שנים רבות עד שהייתה מוכרת כאחת ממערכות ישראל.
3. כוחות צה"ל היבשתיים ממשיכים לתפוס את התמרון כתנועה המכוונת נוכח פני אויב הנערכת כדי להשיג יתרון על כוחות האויב או כדי לצמצם את יתרונו, ומפרשים את התנועה לפי צורת הקרב.
4. "אסטרטגיית צה"ל", 2018, עמ' 10 סעיף 5: "בכל המצבים נדרש צה"ל לנצח, כלומר להשיג את היעדים ששיג לו הדרג המדיני, ולהשיג הכרעה בכל מפגש עם האויב". כאן ברור שמפקד הצבא רוצה ברמת הטקטיקה רק הכרעה, וברמת החשיבה והעשייה האחרות יש גישות משתנות, וגיוון ביעדים.
5. התמרון אינו חיוני להכרעה ברמת הטקטיקה, שכן אש יכולה להשמיד מטרה או כוח, אנו טוענים שהתמרון חיוני להשגת כל יעד ברמות שמעל הטקטיקה, ובפרט להשגת הכרעה ברמות אלה.
6. מאמץ התמרון כמבוטא באסטרטגיית צה"ל באופן תפיסתי בלבד ועיקרו תיאור האופן הפעלת איגודי כוחות רב-זרועיים ולעיתים אף ביי-ארגונים תחת הגיון אחד שיש לו מפקד, משאבים נתונים ומשימה אחת.
7. במקביל לגיבוש תפיסת התמרון הרב זרועי נעשית עבודת מטה לעדכון תורת המבצעים לרבות המשגת בגישות להפעלת הכוח ובתוך כך "הרעיונות" ו"הצורות". לכן, המונחים וההמשגה המובאים כאן מקורם בתורת המבצעים 2007 שעודנה בתוקף ובהחלטה מודעת לא העמקנו את העיסוק בנושא הגישות אלא רק כיצירת תבחין בשימוש השונה במונח "תמרון".

8. גישת התמרון – אחת מארבע גישות להפעלת כוח צבאי לשם כפייה או אכיפה. בגישת התמרון הדישג הנדרש מוגדר ביחס המתקצר שבין היצירה וניצול נקודות התורפה של האויב לבין הכרעתו או רצונו בסיום המבצע. ניהול המבצעים והפעלת המאמצים מאופיינים בתנופה ובקצב גבוהים וברציפות. הדגש בלחימה זו מושם על נטילת היוזמה ועל הפעלת לחץ רצוף שאין האויב יכול לעמ' בו בפרקי הזמן ובמקומות הבלתי צפויים לאויב. גישת התמרון מנוגדת לגישת השחיקה: תוצא מבריל אחד של גישה זו מגישת השחיקה הוא שיבוש תוכניותיו של האויב והוצאתו מאיזון, כדי להביא להכרעתו או לקצר את משך המבצע. (המילון למונחי תורה, תוה"ד).

הערות למאמר: מבצעי "רוטב" ו"דרבן"

1. מאיר אמיתי וזאב לכיש, עשור לא שקט, תל אביב, 1995, עמ' 436–437, 443.
2. שם, עמ' 34.
3. שם, עמ' 78.
4. ספר היובל, טייסת ענקי המדבר, עמ' 15.
5. שם.
6. מ' רונן, תהומות ושחקים, תל אביב, 2013, עמ' 180–183.
7. שם, עמ' 184.
8. ראיון עם סא"ל (מיל') אריה עוז, רמת השרון, נובמבר 2015.
9. חוברת סיכום מעורבות חיל האוויר בתימן, מרס 1980, עמ' 36.
10. אריה עוז, שמוע ישראל – תשרי חשוון כסלו, אופיר ביכורים, יהוד – מונסון, עמ' 128.
11. ראיון טלפוני עם יעקב רומן, 27 במרס 2018.
12. חוברת סיכום מעורבות חיל האוויר בתימן.
13. יעל בר וליאור אסטליין, "המרכיב הסודי של הרוטב", ביטאון חיל האוויר 180 (אפריל 2008).
14. חוברת סיכום מעורבות חיל האוויר בתימן.

הערות למאמר: מהפצות העומק במלחמת ההתשה לפרוץ מלחמת יום הכיפורים

1. דן שיפטן, התשה: האסטרטגיה המדינית של מצרים הנאצרת בעקבות מלחמת 1967, מערכות, תל-אביב, 1989, עמ' 195–196.
2. עוז ויצמן, לך שמזים לך ארץ, ספריית מעריב, תל-אביב, 1975, עמ' 309.
3. יצחק רבין, פנקס שירות, הוצאת מעריב, תל-אביב, 1979, עמ' 261; רבין מברקים לארץ 1970.1.25, 5.2.1970, ארכיון המדינה (א"מ), א-54510.
4. ישיבות ועדת השרים לענייני ביטחון מהתאריכים: 14 בדצמבר 1969; 25 בדצמבר 1969; 1 בינואר 1970; 6 בינואר 1970.
5. עודד מרום, ידעתי שתבוא – על מסירות עוז ומופת, עמותת חיל האוויר, 2013, עמ' 158–160.
6. מבצעי הפריחה: פקורות מבצע ותחקירים, ארכיון צה"ל: מבצע פריחה 1 1971\894-576; מבצע פריחה 2 1971\894-589; מבצע פריחה 3 1971\894-597; מבצע פריחה 5 1971\894-618; מבצע פריחה 6 1971\894-632; מבצע פריחה 7 1971\894-646; מבצע פריחה 9665 1971\894-; מבצע פריחה 12 1971\894-718; מבצע פריחה 15 1972\842-2; מבצע פריחה 18 1972\842-116; מבצע

- Michelle Renard and Robin J. Snelgar, "Measuring positive, psychological rewards: The validation of the intrinsic Work rewards Scale". *Journal of psychology in Africa* (July 2016), pp. 209-215. 3
- ברייחיים, 2002. 4
- שם. 5
- שם. 6
- הרס גייפמן, "6 שיטות מוכחות לשימור עובדים בארגון", HRus, 31 באוקטובר 2016. 7
- Renard and Snelgar, 2016. 8
- פריחה 19/1972-842/1117 מבצע פריחה 20/1972-842\1119; דני שלום, רוח רפאים מעל קהיר - חיל האוויר הישראלי במלחמת ההתשה - ברך ב, פרסומי תעופה וחלל, 2007, עמ' 611-727. 7
- מוצטטפא כהבא, הרב אליאסתנזאף: מלחמת ההתשה בראי המקורות המצריים, הוצאת יד טבנקין, מכון ישראל גלילי לחקר מדיניות ההתיישבות, הביטחון והחוק, 1955, עמ' 103-104. 8
- זיכרונותיו של מוחמד פאוזי מצוטטים ב:שיפטן, 1989, עמ' 250. 9
- שיפטן, 1989, עמ' 253-258; Mohamed Heikel, *The road to Ramadan*, Ballantine Books, London, 1975, pp. 83-93. 9

הערות למאמר: פרשת האונייה "בת גלים" בראי תורת המשחקים

- Gabriel Sheffer, "The Sharett Legacy", *Israel Studies* 3(20) (September 2015), pp. 6-7. 1
- Ferdinand Marie Lesseps, *vicomte de. Columbia Electronic Encyclopedia, 6th Edition*, 2016, p. 1. 2
- איתן ברק, "המאבק שנשכח: ישראל, מצרים וחופש השיט בתעלת סואץ 1957-1967", *עיונים בתקומת ישראל* 11, תשס"א (2001), עמ' 82. 3
- המונחים המתאימים בכלכלה לפירמות העוסקות במוצרי תשתית מסוג זה הם "מונופולים טבעיים" ו"יתרונות לגודל". ראו לדוגמה: ד"ר יוסי מעלם, תורת המחירים: תחרות לא משוכללת ושינוי משקל כללי, אקדמון, בית ההוצאה של האוניברסיטה העברית, 2001, עמ' 85-83, וכן; Arthur O'Sullivan, *Urban Economics*, Eight Edition, 2012. McGraw Hill Companies, pp. 10-11, 417-419. 4
- Caroline Piquet, "The Suez Company's Concession, 1854-1956: Creating Modern Infrastructure, and Local Economic Development", *Enterprise & Society* 5(1), (March 2004), pp. 107-127. 5
- לנוסה המלא של אמנת קושטא ראו: <http://loveman.sdsu.edu/docs/1888ConstantinopleConventionon.pdf>. 6
- רות לפידות, "חופש המעבר בתעלת סואץ", *הפרקליט כ"ד* (תשכ"ח), עמ' 30-28. 7
- Leo Gross, "Passage through the Suez Canal of Israel-Bound Cargo and Israel Ships", *The American Journal of International Law* 51(3), (July 1957) pp. 533, 538-539. 8
- UN Security Council, Resolution 95, September 1, 1951. 9
- Yoram Dinstein, "The United Nations and the Arab-Israeli Conflict", in: John N. Moore (editor), *The Arab-Israeli Conflict: Readings and Documents*, Princeton, NJ, 1977, p. 579. 10
- לפידות, (תשכ"ח), עמ' 29, 34-38. 11
- UN Security Council Veto List. Available at: <http://research.un.org/en/docs/sc/quick>. 12
- גבריאיל (גבי) שפר, משה שרת: ביוגרפיה פוליטית. כרמל, תשע"ו (2015), עמ' 568. 13
- דימה אדמסקי, מבצע קוקוק: ההתערבות הסובייטית וההפתעה הישראלית במלחמת ההתשה, מערכות, תל-אביב, 2006, עמ' 45-41; ויטן אריאל, מעורבות והתערבות סובייטית במצרים 1972-1967: ההיבט הצבאי, אג"מ מה"ד - היסטוריה, 1990, עמ' 30-32. 10
- ישיבת המטה הכללי, 16 בפברואר 1970, אוסף פרטי. 11
- אדמסקי, 2006, עמ' 132. 12
- דברי אהרון יריב ומוטי הוד בפרוטוקול ישיבת המטה הכללי, 23.3.70, אוסף פרטי. 13
- אדמסקי, 2006, עמ' 143-148; אפרים לפיד, לוחמי הסתר, המודיעין הישראלי - מבט מבפנים, ידיעות ספרים, תל-אביב, 2017, עמ' 285-287. 14
- הודעת הממשלה במברק לרביזן, כדי שיעבירה לידיעת נשיא ארה"ב, 28.4.1970, א"מ א-5\7412. 15
- אהוד יונאי, עליונות אווירית - סיפורו של חיל האוויר הישראלי, כתר, תל-אביב, 1995, עמ' 221. 16
- על המבצע לחילוצו של דוד יאיר: מרום, 2013, עמ' 181. 17
- שלום, 2007, עמ' 863-877, 925-926; יונאי, 1995, עמ' 221-231. 18
- פרוטוקול מדיון מטכ"ל, 6 ביולי 1970, ארכיון צה"ל 10\2013. 19
- גירא פורמן, א"א - היה או לא היה, מכון פישר, 2008, עמ' 509-506. 20
- אביהו בן נון, "מול הטילים", בתוך: מירב הלפרין ואהרון לפידות, חליפת לחץ, ההוצאה לאור משרד הביטחון, 2000, עמ' 101-105. 21
- שלום, 2007, עמ' 1081-1105; פורמן, 2008, עמ' 517-520. 22
- כהבא, 1955, עמ' 124. 23
- עמוס עמיר, *אש בשמים*, ליאור שרף, תל-אביב, 2000, עמ' 227; רפי הר לב בריאיון בביטאון חיל האוויר 1, 123 באוקטובר 1980. 24
- דברי מוטי הוד אצל יונאי, 2007, עמ' 237. 25
- סעד אלדין פריק אל-שאולי, חציית התעלה, מערכות, תל-אביב, 1987, עמ' 17-18. כהבא, 1955, עמ' 139. 26
- יואב גלבר, התשה: המלחמה שנשכחה, דביר, תל-אביב, 2017, עמ' 650-651; דני אשר, לשבור את הקונספציה, מערכות, תל-אביב, 2003, עמ' 89. 27

הערות למאמר: אפקטיביות התמריצים והתגמולים בצה"ל ותרומתה לאיכות המשאב האנושי

1. ורד פטרר-אלון, יצחק הרפז, שי צפריר ואילן משולם, "הטבות לעובדים והסדר תעסוקה גמישים - הפער בין הרצוי למצוי", *אקדמיטיב* (מאי-יוני 2009), עמ' 22-29.
2. אביעד ברייחיים, התנהגות ארגונית, כרך א', יחידה 4, האוניברסיטה הפתוחה, 2002, עמ' 191-245.

14. שם, עמ' 575.
15. ברק, (2001), עמ' 85.
16. Robert J. Aumann, "Game theory", in: **The New Palgrave Dictionary of Economics**, Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume, Palgrave (Eds.) Macmillan, 2008.
17. Ibid, p. 7.
18. וינסטון צ'רצ'יל, מלחמת העולם השנייה, כרך ראשון: חשרת הסופה, עם הספר, תל-אביב, 1959.
19. סטיוארט כהן, היסטוריה דיפלומטית של המאה ה-20: כרך ג', הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"ח, 1998, עמ' 21, 30-31.
20. ישראל אומן (חתן פרס נובל בכלכלה לשנת 2005) – מדיניות ותורת המשחקים. הרצאה שניתנה בטכניון, הזמינה בקישורית הבאה: <https://www.youtube.com/watch?v=gLeBYUZIJwE>.
21. Thomas Schelling, **An Astonishing Sixty Years: The Legacy of Hiroshima**, Prize Lecture, 8 December 2005.
22. שפר, 2015, עמ' 511.
23. John C. Harsanyi, "A General Theory of Rational Behavior in Game Situations", **Econometrica** 34 (July 1966) p. 616.
24. Ibid, pp. 18-19.
25. טל לוי, "היום לפני 53 שנה: נאצר מכריז על הלאמת תעלת סואץ", **הארץ**, 2 בספטמבר 2011.
26. Yaakov Sharett, "Moshe Sharett—Right or Wrong?" **Israel Studies** 3(20) (September 2015) pp. 158-159.
27. Arie L. Hillman, **Public Policy and Public Finance**, Cambridge University Press, 2003, pp. 378-379.
28. מוטי לוי, "מסע הספינה 'בת גלים'", עבודה סמינריונית במסגרת הסמינריון: "מדינת ישראל מיקרו-היסטוריה" בהנחיית פרופ' ג'ודי באומל, אוניברסיטת בראילון, המחלקה לתולדות ישראל, 2005.
29. Ben-Zion Zilberfarb, "From Boom to Bust: The Israeli Economy 1990-2003", **Israel Affairs** 12(2) (April 2006), pp. 221-233.
30. שפר, 2015, עמ' 575.
31. Philip Mattar (Editor), Charles E. Butterworth (Ed.), Neil Caplan (Ed.), Michael R. Fischbach (Ed.), Eric Hooglund (Ed.), Laurie King-Irani (Ed.) and John Ruedy (Ed.), **Anglo-Egyptian Treaty, Encyclopedia of the Modern Middle East and North Africa**, New York, N.Y.: Macmillan Reference, 1954.
32. לוי, 2005.
33. שפר, 2015, עמ' 598-599.
34. ברק, 2001, עמ' 97.

הערות למאמר: "לייצר בזירה"

1. משה קרס, הלוגיסטיקה במערכה, מערכות, תל-אביב, 2002.
2. שם.
3. אייל זיו, חנן טל וחיים שניידרמן, הלוגיסטיקה בעימות המוגבל (הא-סימטרי), מוסד ביאליק, ירושלים, 2009.
4. Kenneth N. Brown, **Strategic – The Logistics Strategy link**, National Defense University Press, 1987.
5. Ibid.
6. יעל אלגתן, "להרפיס חללית", **דבר ראשון**, 4 באפריל 2017.
7. שלומי לוי, "ייצור השמל באמצעות אנרגיה סולארית – סקירה טכנולוגית", **מגזין חברת החשמל** (אוגוסט 2010).
8. Henry E. Eccles, **Logistics In The National Defense**, Greenwood Press Publishing, 1981.

הערות למאמר: חיל המודיעין

1. קפטן לירל הרט, "עיני הצבא ואזניו: לתכונותיו של קצין החקר", **מערכות** 16-17 (יולי 1943).
2. י. בר, "שרות הידיעות במלחמה הסדירה והזעירה", **מערכות** 16-17 (יולי 1943).
3. אברהם בר גוטלוב, זיכרונות מימי נעוריי, חלק שני, 1886.
4. נחום סיקולוב, שנאת עולם לעם עולם, 1882.
5. פירוש המשנה, שקלים ה', ו'.

הערות למאמר: סיורי תנ"ך בצה"ל העמקת הזיקה לארץ ושיפור היכולת המבצעית

1. יואב זיתון, "קצין חינוך ראשי: בלי רבנים בהשבעת טירונים", **ynet**, 12 במרס 2015.
2. פרוטוקול ועדת החינוך של הכנסת, 10 ביוני 2003.